

УДК 165.614

"ОДНОВИМІРНА ЛЮДИНА" Г. МАРКУЗЕ

Студ. Коваленко К. Р., гр. БДр 3-18,
Науковий керівник доц. Кадлубович Т. І.
Київський національний університет технологій та дизайну

Герберт Маркузе (1898-1979) – німецько-американський соціолог, філософ. Працював в Берлінському та Франкфуртському університетах. Вплив на нього мали вчення З. Гуссерля, М. Хайдеггера. Захоплювався ідеями марксизму і фрейдизму. Був представником Франкфуртської школи соціальних досліджень, представники якої визначали сучасне суспільство як «невдалу цивілізацію», яка є наслідком культу розуму. Звикаючи панувати над світом, людина протиставляє себе йому, відчужується від нього і в результаті потрапляє під владу тотального «речизму». Тобто вона бачить річ у всьому: в природі, яка стає для неї предметом споживання; в собі; в оточуючих її людей, котрі теж стають чимось на зразок речей для задоволення її примх. Представники Франкфуртської школи вважали, що капіталістичне класове суспільство трансформувалось у безкласову тоталітарну систему, кардинально перетворити яку здатні лише маргінали та аутсайдери.

Філософські коцепції рідко коли отримують масову популярність або стають політичним явищем. Але коли таке відбувається, їхній вплив стає грандіозним і може тривати століттями. Саме цим визначається актуальність обраної теми, оскільки погляди Герберта Маркузе, який є найвпливовішим ідеологом широких антитоталітарних рухів шістдесятих років минулого століття, здійснив органічний синтез ідей марксизму та фрейдизму, залишаються популярними та значущими для сьогодення.

Метою роботи є аналіз концепції Г.Маркузе, представленої в роботі «Одновимірна людина».

Завданням роботи є: дослідити одновимірність як базову характеристику індустріального суспільства, проаналізувати форми контролю і потреби в роботах Маркузе.

Наукова новизна та практичне значення отриманих результатів. Проаналізовано концепцію Г.Маркузе, зроблено висновок, що одновимірність людини виступає однією з провідних характеристик індустріального суспільства. Доведено, що концепція Г.Маркузе залишається актуальною в умовах соціальних трансформацій сучасного суспільства.

Результати дослідження. Головною працею Г.Маркузе є «Одновимірна людина. Дослідження ідеології розвинутого індустріального суспільства» (1964), яка мала величезний вплив на ідеологію масових рухів в Європі та Америці.

Герберт Маркузе доводить, що сучасне індустріальне суспільство видається втіленням раціональності, але, насправді, «це суспільство в цілому ірраціональне» [3].

Базовою характеристикою розвинутого індустріального суспільства, де переважає комфортабельна, спокійна, розумна демократична несвобода, є, за словами Г.Маркузе, одновимірність. Вона зумовлюється технічним прогресом, який нав'язує людині один тип мислення та поведінки. В результаті людина виявляється нездатною критично ставитися до дійсності та протистояти їй. Робітничий клас, в якому Маркс бачив втілення революційного протесту, більш «не є живим протистоянням існуючій системі», бо тепер він експлуатується не тільки як виробник матеріальних благ, а й як споживач. Люди сприймають своє існування як свободу і, відповідно, не бачать жодної необхідності протидіяти системі. Суспільство цього типу готове боротися хіба що за поліпшення свого становища в рамках діючої системи, тобто за збільшення зарплати і матеріальних благ, а значить – за розширення своїх споживчих можливостей [2].

Представник розвинутого індустріального суспільства не здатний свідомо виходити за межі дійсності, вважає Г.Маркузе. При цьому він звертає увагу на антагонізм, який існує в

самому суспільстві: «По-перше, розвинуте індустріальне суспільство має здатність стримувати якісні зміни у відносно недалекому майбутньому; по-друге, існують сили і тенденції, які можуть покласти край цьому стримуванню та підірвати суспільство.»

Перше положення заперечує можливість будь-яких революційних змін; друге ж, навпаки, має на увазі наявність революційного потенціалу у самому суспільстві. Цей потенціал Г.Маркузе бачить в «експлуатованих і переслідуваних представниках інших рас і кольорів шкіри, безробітних та працевдатних». Він пише: «Вони залишаються за бортом демократичного процесу і їхнє життя являє собою безпосередню і реальну необхідність скасування нестерпних умов та інститутів. Отже, їх протистояння само по собі революційне, нехай навіть ними це не усвідомлюється» [2].

На відміну від Маркса Маркузе вважав що суб'єктом революційної ініціативи є не робітничий клас та аутсайтери: безробітні, студентство, національні меншини та інші маргінальні прошарки населення, які не підпали під раціоналізм західної культури, не інтегровані в систему. Вони є прикладом діалектичного подолання раціоналізму західного типу культури заперечення свідомості та психології «Homo faber» а також свідченням «великої відмови» і від капіталізму і від соціалізму спотворених тоталітарною системою влади [1, с. 359]

Багатіючи завдяки техногенній революції, суспільство формує «структуру потреб», котрі повною мірою вписуються у його соціокультурні рамки і стають засобами контролю. За словами мислителя, «суспільство надає можливість робити або не робити, насолоджуватися чи руйнувати, мати або відкинути, ставати або не ставати потребою в залежності від того, вона є або не є бажаною та необхідною для пануючих суспільних інститутів й інтересів» [2].

«Ми можемо відрізнити істинні та хибні потреби», – пише Г.Маркузе. Хибними, на його думку, є ті, «котрі нав'язуються індивіду особливими соціальними інтересами в процесі його придушення: це потреби, що закріплюють важку працю, агресивність, злидні та несправедливість». «Втамовуючи їх, людина може відчувати значне задоволення, але це не те щастя, яке слід оберегти й захищати» [3].

Г.Маркузе писав: «Право на остаточну відповідь у запитанні, які потреби істинні, а які помилкові, належить самим індивідам. Але доки люди позбавлені автономії, доки їхня свідомість є об'єктом, не можна вважати, що їхня відповідь належить їм самим [2].

Висновки Отже, основними рисами розвиненого індустріального одновимірного суспільства, за Г.Маркузе, є: технічна раціональність розвиненого капіталізму; нові засоби контролю – масова культура, засоби масової інформації, реклама, ідеологія, консьюмеризм (споживацька психологія і стиль життя), лібералізація сексуальних стосунків; дедалі вищі стандарти життя та реалізація «поневоленних можливостей» у межах наявної системи; згуртоване й уніфіковане телеологічне суспільство. Основну увагу у своїй праці Г.Маркузе приділив критиці існуючого індустріального одновимірного суспільства.

Концепція Г.Маркузе дозволяє замислитися над перспективами та шляхами розвитку суспільства в умовах його трансформації з урахуванням процесів глобалізації та інформатизації.

Ключові слова: суспільство, потреби, одномірність, раціональність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Маркузе Герберт. Одновимірне суспільство. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://open.kmbs.ua/gerbert-markuze-odnovimirne-suspilstvo/>
2. Проблеми індустріального суспільства у працях Герберта Маркузе. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/sociology/12208/>
3. Соціологія: Навч. посіб. / За ред. С. О. Макеєва. – С69 2-ге вид., випр. і доп. –К.: Т-во “Знання”, КОО, 2003. – 455с.